

Výtvarné umenie - návrh a špecifiká daného sektora s ohľadom na krízu

Materiál pre druhé rokovanie dočasnej pracovnej skupiny pre riešenie následkov vzniknutých šírením ochorenia COVID-19 na území Slovenskej republiky v oblasti kultúry, MK SR dňa 20. apríla 2020

.....
Pavol Kráľ, 15. 4. 2020

A/ Niekoľko dôvodov, prečo je v súčasnosti problém stanoviť počet fyzických osôb a subjektov v sektore vizuálneho umenia.

A1/ Dominujúci individuálny charakter práce v sektore vizuálneho umenia, diametrálne odlišná situácia na rozdiel povedzme od sektora divadla, v ktorom:

- umelci v širokom spektre tvorivých profesií, ale aj pracovníci v širokom spektre profesií nie umeleckého charakteru sú prirodzene odkázaní a zvyknutí na vzájomnú spoluprácu

A2/ Neexistencia zamestnávateľov v mnohých oblastiach v sektore vizuálneho umenia, už vôbec nie významných či dokonca dominantných (napr. zamestnanie „maliar obrazov“ či „sochár“ neexistuje), **neexistencia významných či dominantných objednávateľov** pre umelcov pracujúcich v danom sektore, ktorí by disponovali údajmi o podstatnej časti sektora (objednávateľom môže byť na jednej strane takmer hocikto, na druhej strane u väčšiny to môže byť hoci jedna bezvýznamná objednávka raz za desaťročia; štát ako objednávateľ v tomto sektore prakticky absentuje)

- čiže opäť veľmi rozdielna situácia v porovnaní s už spomenutým sektorom divadla, kde existuje pomerne jasný a nie príliš rozsiahly (a teda spočítateľný) počet špecifických subjektov, okolo ktorých sa sústreďujú aktivity značnej časti tvorivých i netvorivých profesií v danom sektore (divadlá, film, televízie, rádiá, dabingové štúdiá, ...)

A3/ Roztrieštenosť sektora z formálneho hľadiska (časť je nezávislá – umelci v slobodnom povolani a umelci tvoriaci popri zamestnaní, občianske združenia, MNO a pod, časť SZČO, časť patrí do podnikateľskej sféry, časť je v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu a samospráv) a **neexistencia informačno-dokumentačného subjektu, ktorý by sa dlhodobo a systematicky venoval celej sfére vizuálneho umenia a ktorý by požadovanými údajmi mohol/mal disponovať:**

- pripomeňme si už skoro 15 rokov staré Stanovisko Slovenskej výtvarnej únie k činnosti Ministerstva kultúry SR zo dňa 6. februára 2006, ktorá v otvorenom liste ministrovi kultúry F. Tóthovi medzi 7 okruhmi problémov výtvarného umenia uviedla požiadavku:
- *Zriadenie ústavu výtvarného umenia. SVÚ za 15 rokov svojej existencie pripravila množstvo výstav, sympózií, edukačných projektov, ale všetko sa prepadlo do „čiernej diery“, pretože pri Ministerstve kultúry doteraz neexistuje Ústav výtvarného umenia, ktorý by túto činnosť mapoval. Pritom pri MK je zriadený Slovenský filmový ústav, Divadelný ústav, Hudobné centrum a Literárno-informačné centrum. Výtvarníci sa oprávnene pýtajú, prečo chýba Ústav výtvarného umenia.*

A4/ Nevyužitie šance, ktorú v tomto smere poskytovalo prijatie zákona o evidencii profesionálnych umelcov (11. novembra 2015) – k dnešnému dňu už mohla existovať relevantná databáza tvorcov vo všetkých sektoroch umenia, ale:

- keďže za 4,5 roka od prijatia zákona sa napriek predloženým návrhom neprijal – v rozpore s dôvodovou správou k uvedenému zákonu – ani jeden zákon, ktorý by využil jeho potenciál pri riešení praktických problémov umenia, umelci nie sú motivovaní zaevidovať sa: databáza je preto stále len v začiatkoch.

Nedostatok vierohodných dát o sektore (nielen vizuálneho) umenia poskytuje priestor na rozšírené nepodložené mýty o „priživovaní sa“ kultúry a umenia na

spoločnosti, a zároveň je účinnou brzdou proti prijímaniu adresných a efektívnych opatrení na riešenie konkrétnych problémov v sfére umenia a kultúry.

Orientačné stanovenie počtu fyzických osôb v sektore vizuálneho umenia na Slovensku na základe porovnania s Francúzskom (kde údaje existujú)

	Visual arts	Music	Performing arts	Cinema	Television	Radio	Video games	Book industry	Print media	Deduplicated total for the cultural industries
Direct TO (in € bn)	18,759	6,041	5,989	3,297	10,048	1,355	3,677	5,095	10,402	61,425
Related TO (in € bn)	1,055	2,559	2,396	1,087	4,873	240	1,314	520	270	13,193
Total TO (in € bn)	19,814	8,600	8,385	4,384	14,921	1,595	4,991	5,615	10,672	74,618
Direct jobs	298,446	233,857	249,712	101,699	134,967	16,556	18,597	71,416	89,514	1,124,089
Related jobs	9,270	7,016	18,001	4,191	41,501	894	5,038	8,197	12,419	104,166
Total jobs	307,716	240,874	267,713	105,890	176,467	17,450	23,635	79,613	101,933	1,228,255

Berúc do úvahy, že Francúzsko má cca 12x viac obyvateľov (65,7 mil) ako Slovensko, z vyššie uvedenej tabuľky (z r. 2011) by sme pre kultúrny a kreatívny sektor na Slovensku mohli odvodiť tieto orientačné čísla:

- spolu by mal sektor vytvárať 102 354 pracovných miest, s ročným obratom 6,22 mld Eur
- podiel vizuálneho umenia by mal byť najväčší: 25 643 pracovných miest s obratom 1,65 mld Eur.

Ak budeme realisti (či skeptici) a zredukujeme uvedené čísla až o 50%, dostaneme sa na celkový počet pracovných miest v kultúrnom a kreatívnom sektore: **vyše 50 000** (na tomto čísle sme sa – nezávisle od tejto tabuľky - zhodli v rámci Otvoreného fóra Zachráňme kultúru), pri výtvarnom umení by to bolo nad **12 500** pracovných miest s ročným obratom cez 800 mil Eur.

Toto číslo by mohlo zodpovedať realite: zahŕňa čiastočne umelcov v slobodnom povolání, v oveľa vyššej miere umelcov tvoriacich popri zamestnaní, pracovníkov v organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu a samospráv (galérie, kultúrne domy atď), čiastočne umelcov v podnikateľskej sfére (napr. reklamné agentúry, grafické a dizajnérske štúdiá, módné návrhárstvo, redakcie, knižné vydavateľstvá, médiá, aranžérske dielne a pod), súvisiace neumelecké profesie (v galériách, kultúrnych domoch, osvetových strediskách, v prevádzkach rámovania obrazov, v predajniach potrieb pre výtvarníkov, v agentúrach, výrobe, polygrafii, doprave, atď). Popri tom existuje aj nemalý počet umelcov predstavujúcich skrytý potenciál, ktorí si aktuálne v umeleckej sfére nedokážu zarobiť na živobytie.

Viacere ukazovatele nasvedčujú, že tieto čísla nemusia byť prehnané, napr. z pohľadu výrazného nárastu počtu absolventov:

- počet absolventov Vysokej školy výtvarných umení vzrástol trojnásobne (z 32 v roku 1989 na 91 v r. 2013)
- trojnásobne vzrástol aj počet vysokých škôl (k jednej vysokej škole zameranej na vizuálne umenie pred r 1989 -VŠVU, pribudla AU v Banskej Bystrici a Fakulta umení na Technickej univerzite v Košiciach), samozrejme neporovnateľne vzrástli aj možnosti na štúdium výtvarného umenia v zahraničí
- počet stredných umeleckých škôl vzrástol viac ako 15x (namiesto 3 stredných umeleckých škôl pred r 1989 ich počet vzrástol až na vyše 50), atď.

Pri stanovovaní presných čísiel môže situáciu čiastočne zneprehľadniť zaradenie celých skupín umelcov:

- Scénografi a kostýmoví výtvarníci sú súčasťou Slovenskej výtvarnej únie, ale práve tak ich možno považovať za súčasť divadelného sektora;
 - o podľa N. Šimunovej (sekretariát a komunikácia združenia PRO SCENA – Slovenskej scénografickej spoločnosti) je ich na Slovensku okolo 150 - 200, väčšinou v slobodnom povolani, živnosť má málokto, s.r.o. 5%, zamestnaní sú výnimočne v divadlách (napr. ako šéfovia dielní...). Divadlá však majú svoj umelecko-technický personál na javiskách a vo výrobe, ako: osvetlovači, zvukári, garderóba, maskéri, krajčíri, stolári, obuvníci, patinéri, vlásenkári, klobúčníci, umeleckí štukatéri, maliari dekorácií, zámočníci, čalunníci, atd. - malé divadlá ich majú od 5 vyššie, SND môže mať odhadom okolo 150.
- Dizajn je súčasťou vizuálneho umenia, pre potreby dočasnej pracovnej skupiny je však dizajn vyčlenený ako samostatná kategória
 - o podľa odhadu B. Jelenčíka, predsedu Združenia priemyselných dizajnérov Slovenska, je na Slovensku okolo 600 aktívnych dizajnérov.
- Aj reštaurátori sú súčasťou vizuálneho umenia (reštaurátorstvo sa študuje na VŠVU), ale rovnako prirodzene patria aj do sektora kultúrneho dedičstva
 - o podľa P. Pašku, vedúceho kancelárie komory reštaurátorov, je počet subjektov zasiahnutých negatívnymi ekonomickými dôsledkami krízy v štruktúre:
 - právnické osoby (podnikatelia / neziskový sektor): 42
 - fyzické osoby (podnikatelia / nepodnikatelia s nepravidelným príjmom): 173

Sektor vizuálneho umenia zahŕňa okrem už uvedených i iné špecifické odbory (maľba, grafika, ilustrácia, figurálne sochárstvo, reliéf, sklárska tvorba, tvorba známk, textil, inštalácie, videoinštalácie, performance a nové médiá, fotografia, vizuálna komunikácia, kresba, monumentálna tvorba atď), autori sa buď špecializujú alebo naopak tvoria i vo viacerých odboroch. Poznáme čiastkové čísla (napr. SVÚ do 1 000 výtvarníkov, SVS do 150, podobne do 150 UBS, v Košiciach okolo 200 výtvarníkov atď,) ale časť výtvarníkov je členom vo viacerých združeniach. Stanoviť ich presný počet bez systematického výskumu, resp. bez sfunkčnenia evidencie profesionálnych umelcov (viď nižšie) nie je možné.

B/ Kvantifikácia negatívnych dopadov

Ak je problematické stanoviť počet subjektov, následne je rovnako problematické vyčíslit negatívne dopady na jednotlivcov i subjekty pracujúce v sektore.

Ak však vychádzame z údajov, preukazujúcich katastrofálny pokles príjmu vo výtvarnom umení (až na 33,31 % v porovnaní s rokom 1991, čo je úplne protichodný vývoj pri porovnaní s HDP, minimálnou i priemernou mzdou na Slovensku, ktoré v tom istom období stúpili na cca 900 % - viď Príloha č.1), výsledná celková suma kompenzácií, stanovených na základe dosiahnutého príjmu v predchádzajúcom období, **bude relatívne veľmi nízka. Avšak ako prvý krok je o to potrebnjšia, vzhľadom na veľmi nepriaznivú situáciu v sektore.**

Pripomeňme si aj správu Štatistického úradu SR (6.9. 2016, SITA a ČTK), z ktorej vyplývalo, že **umenie patrí na Slovensku medzi 4 najhoršie platené odvetvia** s priemerným príjmom len na úrovni **72,36 %** priemerného príjmu na Slovensku celkove.

Preto je potrebné prijať urýchlené kroky na kompenzácie tak pre jednotlivcov, ako i nezávislé subjekty, aby boli schopné prekonať toto mimoriadne náročné obdobie.

C/ Návrhy opatrení na najbližšie týždne

C1/ Čo najjednoduchšie a rýchle zmiernenie negatívnych dôsledkov mimoriadnych opatrení na oblasť výtvarného umenia (resp. umenia všeobecne) formou finančnej kompenzácie pre fyzické osoby a občianske združenia, pôsobiace v oblasti (výtvarného) umenia, za každý mesiac trvania mimoriadnych opatrení vo výške určeného percentuálneho podielu z 1/12 príjmu za posledný rok, zníženého o príspevky od štátu, samosprávy a z fondov (preukázaného daňovým priznaním alebo čestným prehlásením):

- fyzické osoby by mali nárok na kompenzáciu len zo základu do výšky 1 100 Eur
- občianske združenia: adekvátny limit vzhľadom na veľmi rozdielne podmienky, výkonnosť i veľkosť združení nie je možné stanoviť, na druhej strane % kompenzácie by mohlo byť oproti fyzickým osobám znížené

Príloha č. 1/ Špecifiká sektora výtvarného umenia

Príloha č. 2/ Zdôvodnenie finančnej kompenzácie pre fyzické osoby a občianske združenia

C2/ Fyzickým osobám, ktoré sú na základe zákona z 11.11.2015 evidované ako profesionálni umelci, priznať počas trvania mimoriadnych opatrení paušálnu kompenzáciu vo výške minimálnej mzdy. Táto kompenzácia by sa nesmela kombinovať s inými formami kompenzácie pre danú osobu.

Príloha č.3/ Zdôvodnenie k bodu C2.

D/ Návrhy opatrení na nasledujúce mesiace

D1/ Zahnutie nákladov na nákup umeleckých diel medzi položky znižujúce daňový základ.

Realizácia návrhu, ktorý je pre výtvarné umenie kľúčový, nepredpokladá náklady z verejných zdrojov.

V prípade konštruktívneho prístupu je doriešenie možné v termíne 1 – 3 mesiace.

Cieľom je

- odstrániť diskrimináciu výtvarného umenia, ktoré je vylúčené zo štandardných obchodných vzťahov,
- umožniť umelcom zarobiť si na živobytie tvorivou prácou a znížiť tak ich závislosť na grantoch.

Umelci na problém upozorňujú a riešenie žiadajú už 15 rokov. V auguste 2019 sa návrhom začala zaoberať pracovná skupina pri MK. Návrh s podrobným zdôvodnením je pripravený, vrátane paragrafového znenia, ktoré overil aj odbor legislatívy MK.

D2/ Schválenie stavebného zákona:

- na zákone sa pracuje už desaťročie, je pripravený, jeho definitívne schválenie by preto pri konštruktívnom prístupe mohlo byť otázkou mesiacov (3 – 4?), nie ďalšieho desaťročia

- už v máji 2015 vláda SR návrh schválila, ale v septembri 2015 bol z NR SR stiahnutý; opätovne bol do NR predložený v auguste 2019, do programu rokovania sa však nedostal: je už načase pri treťom pokuse dotiahnuť proces do konca

- predkladateľom zákona je Ministerstvo dopravy a výstavby, Ministerstva kultúry sa z uvedeného zákona v rozsahu stovky strán týka menej ako 1,5 strany: neprijatie zákona sa však dlhodobo prejavuje v neexistencii ochrany umeleckých diel v stavbách (a teda v nenávratnom zničení mnohých z nich) i v dlhodobom vytrácaní sa umenia z verejného priestoru.

D3/ Prehodnotenie absencie adekvátnej podpory nezávislých subjektov, ktoré dlhodobo a preukázateľne vykonávajú systematickú činnosť v kultúre, poskytujú službu verejnosti, a to neraz i bezplatne.

Príloha č. 4/ Nezávislé subjekty pôsobiace v oblasti výtvarného umenia

E/ Návrhy opatrení na nasledujúce 1 až 2 roky

E1/ Prijatie sponzorského zákona

Vypracovanie zákona bolo medzi úlohami vládou schválenej Stratégie rozvoja kultúry už v roku 2014. Opakovane sme upozorňovali na negatívny dopad na kultúru i na to, že uznanie sponzorského výdavku na zníženie daňového základu (čo je najjednoduchšie riešenie) je pre štát 5x lacnejšie, ako priama podpora. Zákon však dodnes chýba, čo sa prejavuje v chýbajúcich investíciách súkromného sektora v oblasti kultúry.

E2/ Zvýšenie výdavkov na kultúru na 1% HDP, tak ako sa k tomu zaviazala vláda už v roku 2014.

Výdavky na kultúru sú na Slovensku najnižšie z krajín V4, v porovnaní s Estónskom sú dokonca 2,5x nižšie. Pripomeňme si, že kultúra vytvára množstvo pracovných miest aj pre profesie, ktoré nemajú umelecký charakter (citujem M. Kaščáka: „... ľudia od zvukovej a svetelnej techniky, grafici, prenajímatelia stanov, pódii, záchodov, LED obrazoviek, dodávatelia rôzneho vybavenia alebo aj živnostníci robiaci výškové práce a promotéri... zdôrazňujem, že okrem ľudí na pódiu existuje veľké množstvo zamestnaní, ktoré tvoria základ kultúry“), výrazne prispieva k tvorbe HDP, má spravidla minimálny negatívny dopad na životné prostredie, nie je závislá na neobnoviteľných prírodných zdrojoch, podporuje rozvoj aj v iných sektoroch (napr. turistický priemysel, elektrotechnický priemysel – nemysliteľný bez ponuky umeleckých produktov, ktoré sprostredkovávajú, dizajn – bez ktorého sa už nedá predať prakticky nič, atď). Kultúra samozrejme neprispieva iba k rozvoju ekonomiky, jej nehmotný príspevok je ešte podstatnejší. Z mnohých vyjadrení citujem aspoň M. Hvoreckého: „Kultúra prispieva kritickému mysleniu, tolerancii, učí nás rozumieť druhým aj sebe. Bez nej bude ešte horšie a naša demokracia bude ďalej zomierať“.

Potenciál kultúry sa však bez adekvátnej podpory zo strany štátu nemôže v plnej miere prejaviť.

V záujme komplexnosti riešení upozorňujeme aj na širšie koncipovaný návrh Otvoreného fóra Zachráňme kultúru: Ako pomôcť kultúre a kreatívnemu priemyslu (ktorý vznikol z iniciatívy Silvie Hroncovej a Dariny Károvej, dvoch nezávislých odborníčok v oblasti kultúry, so zohľadnením pripomienok odborníkov z rôznych oblastí umenia), citujem:

Dnes je nevyhnutné zabrániť rozpadu celoslovenskej infraštruktúry kultúry a kreatívneho priemyslu. Ak by sa totiž mala infraštruktúra a jej profesie nanovo vybudovať, stálo by to niekoľkonásobne viac, než systémová pomoc v týchto časoch. Aj z toho dôvodu je nutné pristúpiť k urýchleným opatreniam na udržanie celoslovenskej siete kultúry a kreatívneho priemyslu.

V dôsledku dlhodobého podfinancovania kultúrnej oblasti, ktorej výsledkom je okrem iného nízke mzdové ohodnotenie nereflektujúce dosiahnuté vzdelanie, náročnosť profesie či dosiahnuté výsledky, ako aj neistých existenčných pomerov v neštátnej časti kultúry, sú finančné rezervy mnohých jej aktérov aj organizácií veľmi slabé a doba prežitia bez príjmov silne limitovaná. Tým skôr, že príjmy mnohých aktérov v kultúre sú nepravidelné.

Ak sa kultúre v tomto čase účinne neposkytne pomoc, môže prísť o veľkú časť svojho potenciálu a proces zániku niektorých aktivít, projektov, organizácií či povolání môže byť nezvratný.

Uvádžam aj niekoľko opatrení z návrhu Otvoreného fóra Zachráňme kultúru (dokument v plnom znení prikladáme):

- **Zriaďiť Krízový fond resp. Fond pomoci kultúre / CORONAFOND**

- **Hradiť z udelených dotácií aj prevádzkové náklady**, nielen autorské honoráre, resp. ďalšie obvyklé náklady. Dôvod: ak sa nepodarí udržať organizačné a produkčné tímy, tak mnohé kultúrne podujatia môžu byť zrušené alebo môžu zaniknúť.

- **Odpustenie časti odvodov do Sociálnej a zdravotných poisťovní** (na štyri a viac mesiacov)
- **Štúdio s odborníkmi v médiách – relácia na podporu vnímania oblasti kultúry ako reálnej časti slovenského hospodárstva a ekonomiky** – pomoc v prekonávaní aktuálneho vnímania umelcov ako niekoho, kto je v spoločnosti menej potrebný a pritom žiada pomoc.

Záver

Je nevyhnutné počítať s tým, že aj po skončení mimoriadnych opatrení bude – v lepšom prípade - pretrvávajúť celé mesiace, kým sa obnoví záujem verejnosti o kultúru aspoň v pôvodnom rozsahu. V horšom prípade sa môžu negatívne dôsledky prejavovať i niekoľko rokov: môže nastať masívny odklon od živej kultúry (divadlá, koncerty, galérie, kultúrne podujatia v najširšom slova zmysle) k online formám kultúry i „nekultúry“ (vo forme lacnej nenáročnej zábavy, počítačových hier a pod). Preto bude nevyhnutné prehodnotiť celkovú podporu kultúry tak z hľadiska:

- kvalitatívneho (zefektívnenie, zjednodušenie, odbúranie nezmyselnej byrokracie na ktorú dlhodobo veľmi konkrétne a so zdôvodnením poukazujeme, doriešenie chýbajúcich či dokonca roky rozpracovaných zákonov)

- kvantitatívneho (zvýšenie výšky výdavkov na kultúru na 1 % HDP, tak ako sa k tomu zaviazala vláda už v roku 2014, pričom ešte vyšší cieľ - 1,8 % HDP - si stanovila už v čase pôsobenia ministra kultúry R. Chmela - pozri Stratégia štátnej kultúrnej politiky MK, r. 2005)

- systematického úsilia o pozitívnu zmenu postoja verejnosti ku kultúre, a to tak v rámci školského výchovno - vzdelávacieho systému, ako i v rámci práce s verejnosťou s využitím médií, s cieľom sprístupniť širšej verejnosti výsledky mnohých analýz, ktoré preukazujú, že kultúra sa na rozvoji spoločnosti „nepriživuje“, ale naopak, prispieva na rozvoj spoločnosti viac ako niektoré priemyselné odvetvia (podiel na tvorbe HDP či pracovných miest atď) a má nezanedbateľný význam i z hľadiska formovania postojov, kultivovania vzájomných vzťahov či zvyšovania celkovej kvality života.

.....

Prílohy

Príloha č. 1/ Špecifiká sektora výtvarného umenia

Dlhodobo poukazujeme na to, že sociálne istoty umelcov sú na Slovensku v porovnaní s ostatnými zárobkovo činnými osobami vo všeobecnosti na nižšej úrovni: ani pred súčasnou mimoriadnou situáciou neboli podmienky pre kultúru dobré a v súčasnosti hrozí ďalšie prudké zhoršenie. Situáciu vo výtvarnom umení možno považovať priam za katastrofálnu, vyžadujúcu neodkladné riešenia.

a/ Analýza vývoja príjmov výtvarných umelcov v období rokov 1991 až 2018.

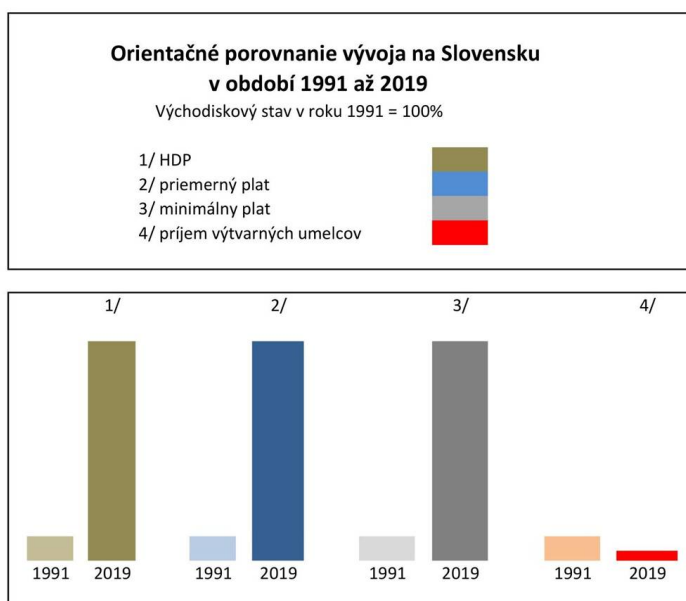
Keďže výtvarní umelci sú zo zákona povinní odvádzať 2% z autorských honorárov brutto na účet Ochranej organizácie autorskej (OOA), celková suma, ktorú uhradili na účet OOA, je nielen preukázateľným, ale zrejme najvýstižnejším a najpresnejším dostupným ukazovateľom zhoršovania sociálnej situácie výtvarných umelcov, a to aj keď zoberieme do úvahy možné odchýlky a štatistické nepresnosti.

Príspevky získané od výtvarných umelcov podľa nariadenia vlády č. 180/1969 Zb. a zákona NR SR č. 13/1993 Z.z. za obdobie od 1.1.1991 do 31.12.2018

Rok	2 % v SK	2% v Eur	% v porovnaní s r. 1991
1991	3 875 901,34	128 656,35	100%
1992	3 914 553,65	129 939,38	101,00
1993	3 126 786,20	103 790,29	80,67
1994	2 192 373,18	72 773,46	56,56
1995	1 931 751,33	64 122,40	49,84
1996	2 068 762,66	68 670,34	53,38
1997	2 118 624,60	70 325,45	54,66
1998	2 066 816,10	68 605,73	53,32
1999	1 745 274,94	57 932,51	45,03
2000	1 780 613,83	59 105,55	45,94
2001	1 775 595,02	58 938,96	45,81
2002	1 831 031,64	60 779,12	47,24
2003	1 908 571,00	63 352,95	49,24
2004	1 899 544,68	63 053,33	49,01
2005	1 555 449,40	51 631,46	40,13
2006	1 767 958,50	58 685,47	45,61
2007	1 883 941,80	62 535,41	48,61
2008	2 152 333,31	71 444,38	55,53
2009	1 571 952,08	52 179,25	40,56
2010	1 589 828,85	52 772,65	41,02
2011	1 291 163,31	42 858,77	33,31
2012	1 425 282,15	47 310,70	36,77
2013	1 659 347,01	55 080,23	42,81
2014	1 543 116,98	51 222,10	39,81
2015	1 419 685,04	47 124,91	36,63
2016	1 539 769,68	51 110,99	39,73
2017	1 498 645,89	49 745,93	38,67
2018	1 547 572,32	51 369,99	39,93

Údaje OOA dokumentujú dlhodobý a permanentný pokles príjmu výtvarných umelcov, ktorý sa pri porovnaní s rokom 1991 už desaťročie pohybuje v intervale 33,31 % až 42,81 %.

Zníženie možností výtvarných umelcov zarobiť si na živobytie svojou tvorivou prácou je ešte zjavnejšie, ak si číslo **33,31 %** porovnáme s diametrálne odlišným vývojom na Slovensku v tom istom období: HDP, minimálna i priemerná mzda stúpili na cca **900 %**:

Rozdiel je tak veľký, že je nepodstatné a bezpredmetné diskutovať o upresnení čísiel, čo sa týka rastu HDP, rastu priemerného či minimálneho príjmu na Slovensku: tieto čísla sú len orientačné, vychádzajú z bežne dostupných údajov (a MF má nepochybne k dispozícii presnejšie údaje).

Analýza preukazuje vytláčanie výtvarných umelcov až na okraj spoločnosti, preukazuje, že **DLHODOBÝ POKLES PRÍJMU VÝTVARNÝCH UMELCOV NIE JE LEN DOMNIENKOU ČI FIKCIOU, JE REÁLNY A KATASTROFÁLNY.**

Dôvodov je viac – vo všeobecnosti najmä podceňovanie významu kultúry a jej nedostatočné financovanie, ale aj chýbajúce zákony, či diskriminácia výtvarného umenia: **na zhoršení sociálneho postavenia výtvarných umelcov sa veľkou mierou podieľa právna úprava, ktorá neumožňuje zahrnúť výdavky na nákup umeleckých diel na zníženie daňového základu. Základný produkt výtvarných umelcov – umelecké dielo – je tak na základe platných zákonov vylúčený zo štandardných obchodných vzťahov.**

Riešenie problému žiadame už 15 rokov. Na základe rozhodnutia Rady vlády pre kultúru sa od augusta 2019 začala touto otázkou zaoberať dočasná pracovná skupina na MK, ktorá dospela k záveru odporučiť predkladateľovi návrhu, aby sa obrátil priamo na ministra financií. Návrh vrátane legislatívneho znenia a podrobného zdôvodnenia je pripravený, ale problém do dnešného dňa doriešený nie je.

Príloha č.2: Zdôvodnenie finančnej kompenzácie pre fyzické osoby a občianske združenia

a/ Prečo navrhujeme nezapočítavať príjmy z verejných zdrojov: ak predpokladáme, že štát nebude trestať (automatickým a prudkým znížením dotácií) poberateľov dotácií za dôsledky, spôsobené nie ich vinou, ale rozhodnutím štátu,

potom fyzické osoby i nezávislé občianske združenia budú ohrozené tým viac, čím menší bol podiel z verejných zdrojov na ich príjmoch: predovšetkým príjmy, ktoré si jednotlivci i občianske združenia zabezpečovali sami, sú bezprostredne ohrozené v dôsledku rozhodnutia štátu o mimoriadnych opatreniach a môžu klesnúť prakticky takmer na nulu, takže dôsledky môžu byť v najhoršom prípade až likvidačné: preto by mali byť kompenzované práve tieto straty.

b/ Prečo by malo byť riešenie jednoduché: je nepredstaviteľné zvýšiť zaťaženie aktérov kultúry (reálne bojujúcich v týchto týždňoch - a zrejme aj v nasledujúcich mesiacoch - nie vlastnou vinou v podstate o prežitie) akýmkoľvek zložitým systémom žiadania, preukazovania, overovania, zdôvodňovania a vyúčtovania ich žiadostí o kompenzáciu.

Rovnako je nepredstaviteľné zahliť celú štátnu administratívu (od ktorej počas trvania mimoriadnej situácie všetci očakávame predovšetkým zásadné a najmä rýchle riešenia, a po doznení krízy zase rázne opatrenia na prekonanie následkov a čo najrýchlejší návrat do normálnych koľají) zdĺhavým vytváraním, posudzovaním, schvaľovaním komplikovaných systémov každému „na mieru“ a s mnohými výnimkami, ktoré v konečnom dôsledku i pri tých najlepších úmysloch aj tak nezaručia absolútnu objektivitu a primerané podmienky pre každého v kultúrnej sfére, charakteristickej rozdrobenosťou a veľmi rozdielnymi špecifickými podmienkami v jej jednotlivých oblastiach.

Pre občianske združenia, ktoré spravidla nemajú v tíme ekonóma ani právnik, môže byť náročné využiť už existujúce možnosti (napr. príspevok na mzdy) resp. ďalšie, o ktorých sa uvažuje (príspevok na nájom, energie a pod). Navrhnuté riešenie kompenzácie OZ len jedným spôsobom by pre OZ zvýšilo dostupnosť kompenzácie a zároveň obom stranám zjednodušilo administratívnu náročnosť.

c/ Navrhnuté riešenie by ponúklo férovú šancu pre všetkých a celý proces by mohol byť veľmi jednoduchý: kompenzácia by bola nárokovateľná na základe jediného dokladu – daňového

priznania resp. čestného prehlásenia, doplneného údajom o celkovej sume prijatých dotácií z verejných zdrojov v danom období.

d/ Daňové priznanie neposkytuje priestor na špekulatívne uplatňovanie si nároku: v prípade pochybností je správnosť údajov ľahko overiteľná (v databáze Daňových úradov) a na rozdiel od neprehľadného a veľmi problematického preukazovania (a následne kontrolovania) skutočnej či len domnejšej utrpanej škody, v daňovom priznaní nikto nemá záujem údaj o príjme zo špekulatívnych dôvodov umelo zvyšovať. Jednoducho a jednoznačne je možné v prípade potreby overiť aj výšku dotácií z verejných zdrojov u ich poskytovateľov, čím by sa vylúčila potreba overovania dokladov u notárov (overovanie je v danej chvíli v súlade s odporúčaniami vlády nerealizovateľné).

e/ Komu by mali byť kompenzácie v rámci výtvarného umenia (resp. celej kultúry v prípade jednotného uplatňovania) určené:

- individuálnym umelcom v slobodnom povolání alebo tvoriacim popri zamestnaní (tvorba popri zamestnaní zahŕňa väčšinu umelcov daného sektora)
- nezávislým subjektom (občianske združenia, mimovládne neziskové organizácie, ...)

Príloha č. 3 / Zdôvodnenie k bodu C2.

Už v bode A4 sme upozornili na nevyužitie šance, vyplývajúcej zo zákona o evidencii profesionálnych umelcov. V týchto chvíľach opäť pociťujeme dôsledky vyplývajúce z neexistencie vierohodných dát o počte umelcov v jednotlivých sektoroch.

Keďže časť umelcov uverila prísľubom zo strany vládnych činiteľov, uvedeným napr. v dôvodovej správe k zákonu, požiadali o evidenciu a zaplatili aj správny poplatok, teraz by bola vhodná chvíľa konečne preukázať, že „štát“ to s plnením svojich záväzkov myslí vážne a evidencia bude skutočne slúžiť na prijímanie adresných opatrení, riešiacich problémy umenia a umelcov.

Zároveň by to bol impulz pre umelcov, aby možnosť zaevidovať sa čo najskôr využili.

Praktická ukážka využitia evidencie profesionálnych umelcov v zahraničí – v Litve: zaevidovaní profesionálni umelci platia odvody z polovice svojich honorárov. Ak sú odvody prinízke, aby sa mohol umelec poistiť ako prijímateľ minimálneho príjmu, zvyšok za neho platí štát.

Príloha č. 4/ Nezávislé subjekty pôsobiace v oblasti výtvarného umenia

Jedným z problémov, ktorý môže následky pandémie výrazne prehľbiť, je **neadekvátna, nedostatočná podpora „ostrovov pozitívnej deviácie“ v kultúre, čiže nezávislých subjektov, ktoré dlhodobo a preukázateľne vykonávajú systematickú činnosť v kultúre, poskytujú službu verejnosti, a to neraz i bezplatne.** Môžu sa uchádzať o granty, ale nemajú záruku ani minimálnej podpory, ktorá by im umožnila dlhodobejšie plánovanie projektov a vytváranie adekvátnych podmienok pre aktérov samotných kultúrnych podujatí (ktorí musia väčšinou znášať značnú či celú časť nákladov).

Konkrétny príklad:

Galéria UMEĽKA, národná kultúrna pamiatka, je najstaršia galéria výtvarného umenia na Slovensku (v prevádzke je 94. rok). Napriek svojmu veku stále disponuje s jedným z najkrajších výstavných priestorov na Slovensku. Ročne usporiada cca 20 – 30 výstav. Služi širokej kultúrnej verejnosti: návštevnosť sa pohybuje na úrovni 15 000 návštevníkov ročne, vstup im umožňuje Galéria zdarma.

Občianske združenie Slovenská výtvarná únia, ktoré Galériu UMEĽKA prevádzkuje, okrem toho organizuje desiatky ďalších podujatí ročne (medzinárodné odborné konferencie, workshopy, odborné poradenstvo pre verejnosť, tlačové konferencie, hudobné vystúpenia, tanečné predstavenia, podujatia v rámci Svetového dňa umenia, Dňa múzeí a galérií, Bielej noci a iné). Ako rešpektovaný partner sa dlhodobo podieľa na vedení niekoľkých medzinárodných asociácií umelcov, kde predkladá návrhy a zapája sa do hľadania riešení spoločných problémov kultúry a umelcov (štatút

umelca, právne a sociálne postavenie umelcov, umenie vo verejnom priestore, kampaň Artists Remuneration Right / Právo umelcov na odmenu, Autorské právo, rozpočet EK na kultúru, atď). Do roku 2022 je SVÚ opäť sídlom prezidenta IAA Europe a organizačno-informačným centrom uvedenej najväčšej európskej asociácie profesionálnych umelcov (Office IAA Europe), je sídlom viceprezidenta IAA/AIAP - partnera UNESCO, celosvetovej organizácie profesionálnych výtvarných umelcov (zastrešuje niekoľko stotisíc členov). SVÚ ako jediná na Slovensku vydáva preukazy, ktoré umožňujú profesionálnym výtvarným umelcom bezplatný resp. zľavnený vstup do mnohých významných galérií po celom svete a SVÚ ako jediná vydáva pre umelcov na celom svete medzinárodný zoznam galérií akceptujúcich preukazy IAA, čím poskytuje praktickú službu umelcom a podporuje ich celoživotné vzdelávanie. Dlhodobo, systematicky a aktívne sa zapája do práce takmer všetkých poradných orgánov pre kultúru na Slovensku (vlády, MK, MŠ, MV, KBS, ...), pripravuje analýzy a návrhy na riešenie problémov kultúry na Slovensku.

Pripomeňme si, že dnes, 15. apríla, celý svet oslavuje Svetový deň umenia. Pri zrode tohto podujatia, ktoré je zaradené do oficiálneho kalendára UNESCO, mala SVÚ svoje zastúpenie: jej predstaviteľ bol jedným z 9 umelcov z celého sveta, od Japonska po Mexiko, ktorí v Guadalajare v roku 2011 návrh na ustanovenie **World Art Day / Svetového dňa umenia** spolu podpísali.

Udržanie prevádzky a zabezpečenie uvedených aktivít zahŕňa pravidelne uhrádzanie nákladov na energie (elektrická energia, plyn, vodné a stočné), poistenie objektu, daň za nehnuteľnosť, zdravotnú službu (formálnu a pre SVÚ úplne zbytočnú, ale je to povinnosť zo zákona), požiarnu službu, nevyhnutné každoročné náročné opravy a údržbu objektu UMEĽKA z roku 1926 - národnej kultúrnej pamiatky, náklady na materiál a vybavenie pre chod kancelárie zabezpečujúcej servis pre cca 1 000 členov združenia, náklady na služby (celoročná bezpečnostná služba, ekonóm, správca, upratovanie), prevádzkovanie Galérie UMEĽKA (príprava a realizácia výstav a sprievodných podujatí, dozor, hostesky, SBS), mzdové náklady, odvody na zdravotné a sociálne poistenie, propagačnú činnosť (tlač bannerov a plagátov, spravovanie webovej stránky s informáciami a dokumentmi), publikačnú činnosť (vydávanie katalógov a publikácií), medzinárodné aktivity, atď.

Na pokrytie nákladov musí občianske združenie SVÚ zabezpečiť z vlastných zdrojov priemerne cca 11 000 Eur mesačne. Uvedená suma zahŕňa len náklady nad rámec finančných zdrojov získavaných z grantov na jednotlivé projekty, ktoré pokrývajú len malú časť celkových nákladov.

Možnosť zabezpečiť vlastné finančné zdroje na úhradu týchto nákladov sa v dôsledku mimoriadnych opatrení v súvislosti s pandémiou môže znížiť takmer na nulu.

Aká je podpora činnosti občianskeho združenia SVÚ z verejných zdrojov? Garantovaná žiadna. Pravidelne sa uchádza o granty na jednotlivé projekty i na rekonštrukciu historického objektu a to so striedavým úspechom, ale granty pomáhajú pokryť aspoň časť skutočných nákladov. V období 2014 - 2018 finančné prostriedky z grantov pokryli priemerne 19,89 % z celkových nákladov (najnižší podiel – 11,73 % - dosiahli v roku 2018).

Či je podpora z verejných zdrojov dostatočná (pre subjekt, ktorého cieľom nie je zisk, ale poskytovanie bezplatných služieb kultúrnej verejnosti, služieb umelcom a systematická odborná práca pri riešení problémov kultúrnej politiky na Slovensku), možno napovie nasledujúci údaj, týkajúci sa prevádzkových nákladov (ktoré prevádzkovateľ z veľkej časti nemôže ovplyvniť a ktorých výšku neovplyvňuje ani to, či je prevádzka z dôvodu vládou prijatých opatrení uzatvorená – napr. daň za nehnuteľnosť, poistenie objektu, zo zákona povinná zdravotná služba, požiarna ochrana, bezpečnostná služba, GDPR, atď):

Na pokrytie svojich prevádzkových nákladov získala Slovenská výtvarná únia z verejných zdrojov (v rámci celkovej sumy pridelených grantov na jednotlivé projekty) za obdobie posledných 15 rokov spolu 2 000 Eur (slovom: dvetisíc Eur, z toho 1000 Eur v roku 2018 a 2019, v roku 2020 už zase nič). Ak si tento údaj porovnáme s priemernými nákladmi (vypočítanými na základe údajov za obdobie 2014 až 2019), **príspevok na prevádzkové náklady pokrýval priemerné celkové náklady na 4,4 dňa z celkove 5 475 dní** (čiže za obdobie posledných 15 rokov; ďalej do minulosti sme už údaje nepreverovali, zrejme budú rovnaké, alebo ešte horšie)...